

Barns delaktighet och inflytande i förskolan

**En undersökande studie om förskollärares arbetssätt kring
barns delaktighet och inflytande i projektarbete**

Av: Catherine Nanono & Juanita Klingberg

Handledare: Karin Milles

Examinator: Helena Hill

Förskollärarytbildning med interkulturell profil

Utbildningsvetenskap 6 | VT 19

Självständigt arbete i förskoledidaktik 15 hp

Abstract

Children's participation and influence in preschool

An inquiring study about preschool teachers' ways of working with children's participation and influence in the project work

The purpose of this study is to investigate how preschool teachers provide young children with the option to participate and influence in project work at preschool. To narrow the scope, we have focused on two main questions in this study. The first question is about how the preschool teachers approach the work with children's influence and participation in the project work. The other question is about how the power relationship between the preschool teachers and the children in the project work looks. This essay is based on an empirical study, and can be seen as an experience-based method in which information based on people's thoughts, experience and knowledge is evaluated.

To collect the data for this essay, we have interviewed four preschool teachers, and observed two preschool teachers in their work. In our essay we have used several theoretical frameworks, one is Vygotsky's theories of learning, called the sociocultural perspective. This perspective can be explained as a theory on how learning takes place in a social interaction with other people. Another theory we refer to is Foucault's theory about power relationship, but we also make references to other different theories about preschool environment and theories about children's participation. The results in the essay show that all the four interviewed preschool teachers have a positive attitude, and work with different strategies to give opportunities for the children to influence and participate in the project work. As conclusion of the study, we can say that it is important for preschool teachers to have sensitivity when working with children's participation and influence in project work, and always have children's interests and needs as a starting point.

Keywords: preschool, children's influence, children's participation, preschool teachers, power relationship in preschool

Sökord: förskola, barns inflytande, barns delaktighet, förskollärare, maktrelation i förskola

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	5
1.1. Begreppsdefinitioner	6
1.2. Syfte och frågeställningar	7
2. Teoretiska utgångspunkter	8
2.1. Sociokulturellt perspektiv	8
2.1.1. Den närmaste utvecklingszonen.....	8
2.1.2. Mediering	9
2.2. Miljöns betydelse för barns lärande och utveckling.....	10
2.3. Maktteori.....	10
2.3.1. Maktrelation	10
2.3.2. Disciplin och normalisering	11
2.3.3. Diskurser	12
3. Material och metod	13
3.1. Kvalitativ metod.....	13
3.1.1. Varför intervju?	13
3.1.2. Genomförande av intervju.....	14
3.1.3. Varför observera?.....	15
3.1.4. Genomförande av observation	15
3.2. Urval.....	16
3.2.1. Undersökningspersoner och observerade förskolor	17
3.3. Presentation och genomförande av forskningsetiska överväganden.....	17
3.3.1. Informationskravet	18
3.3.2. Samtyckeskravet	18
3.3.3. Konfidentialitetskravet	19
3.3.4. Nyttjandekravet	19
3.4. Arbetsfördelning	19
4. Tidigare forskning.....	21
4.1. Inflytande och delaktighet.....	21
4.2. Barnperspektiv/ barns perspektiv	23
4.3. Projektarbetet	24
5. Resultat och analys	25
5.1. Lyhörddhet, miljö, gruppkonstellation och språk som viktiga aspekter i möjliggörande av barns inflytande och delaktighet i projektarbetet	25

5.1.1. Lyhördhet	25
5.1.2. Miljö	27
5.1.3. Gruppkonstellation	28
5.1.4. Språk	29
5.2. Maktrelation	32
6. Sammanfattning	36
7. Slutdiskussion	38
7.1. Förslag till vidare forskning	38
8. Referenslista	40
9. Bilagor	42
9.1. Bilaga 1	42
9.2. Bilaga 2	43
9.3. Bilaga 3	44

1. Inledning och bakgrund

I den här uppsatsen har vi valt att skriva om barns inflytande och delaktighet i projektarbete i förskolan. Projekt används som ett undervisningsverktyg inom den svenska förskolan och är något som länge har haft stor betydelse i barns lärande. Genom de olika VFU-tillfällena vi har haft i vår förskolläraryrkesutbildning, har vi flera gånger uppmärksammat att det pågår ett projektarbete i verksamheterna. Detta har bidragit till nyfikenhet och funderingar hos oss kring hur processen att välja projekt går till. I Läroplanen för förskolan, Lpfö 98, skrivs i målet om barns inflytande och delaktighet, att varje barn ska respekteras och få möjlighet att utveckla förmågor att uttrycka sina tankar och åsikter så att de kan påverka sin situation i förskolan (Lpfö98, 2018, s.16). FN:s barnkonvention slår fast att alla barns åsikter ska bli respekterade och att alla barns röster ska bli hörda (www.unicef.se). Även i barnombudsmannens rapport (2005) står det att ”ett barn ska ses som en egen person med egna åsikter och känslor. Barn bör därför redan i tidig ålder uppmuntras att delta i olika frågor som rör dem och det samhälle som de lever i”.

Dolk (2013) beskriver olika pedagogers misstolkningar kring begreppen inflytande och delaktighet. Hon menar att en del pedagoger tolkar barns inflytande och delaktighet som att barn får välja och bestämma, och att det resulterar i rädsla hos pedagogerna. Här kan pedagogerna tolka begreppen som barnens rätt att bestämma, styra och ställa, och de kan tycka att när barnen ges för mycket rättigheter kan de bli bortskämda. Däremot hävdar Dolk att begreppen delaktighet och inflytande bör stå som en grund som utjämnar maktbalansen mellan vuxna och barn (Dolk 2013, s.175-176). Enligt författaren handlar barns inflytande och delaktighet om att barn ska inkluderas i den pedagogiska verksamheten där pedagogerna skapar demokratiska och mer jämlika relationer mellan dem och barnen. Dolk hävdar att detta kan göras i ett ömsesidigt samspel mellan pedagogerna och barnen, där barns idéer, vilja, tankar och känslor kommer till uttryck (Dolk 2013, s.180). Med den här bakgrunden vill vi undersöka hur barn får inflytande att påverka projektarbetet, och hur delaktiga barnen egentligen är i arbetet. Är det bara förskollärarnas egna intressen som styr projektet eller ger de inflytande och delaktighet till barnen när de väljer projekt?

För att få förståelse kring barns inflytande och delaktighet i projektarbetet har vi även i vår studie utgått från maktperspektivet. Makt kan utövas och påverka på olika sätt och detta kan

man se genom hur förskollärare kommunicerar och även genom deras handlingar gentemot barnen.

1.1. Begreppsdefinitioner

I detta avsnitt förklaras begreppet projektarbete för att göra det tydligt för läsaren att få förståelse för ämnet. Vi har valt att förklara det begreppet eftersom det är förekommande i studien.

Projektarbete - I förskolan ägnar sig barngrupper åt projektarbeten där ett visst ämne är i fokus och är en utgångspunkt för lekande, lärande, utveckling och samspel. Projektarbetet är en process som sker kontinuerligt och kan beskrivas som ett fortlöpande arbetssätt för pedagogerna i förskolans verksamhet. Ett exempel på projektarbetet är kråkprojektet som författaren och förskolläraren Ann Åberg beskriver i sin bok. Det är ett projekt som hon och hennes kollegor arbetade med under en längre period i förskolan, där de utgick från barnens intressen för fåglar. Åberg beskriver utförligt hur de gick tillväga i arbetet med projektet, där de under hela arbetets gång utgick från barnens erfarenhet, intressen, nyfikenhet och åsikter för att få kunskap om fåglar (Åberg & Lenz Taguchi 2005, s.58-61).

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt kring barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. Fokus kommer att läggas på maktrelationen mellan förskollärarna och barnen. Denna undersökande studie är relevant för aktiv personal i förskolans verksamhet samt för studenter på förskolläraryrket. Studien ger möjlighet till att reflektera och diskutera olika arbetssätt och synsätt kring barns inflytande och delaktighet i projektarbetet i förskolan.

Denna studie undersöker därför svar på följande frågor:

- Hur förhåller sig förskollärarna till arbetet med barns inflytande och delaktighet i projektarbetet?
- Hur ser maktrelationen ut mellan förskollärarna och barnen i projektarbetet?

2. Teoretiska utgångspunkter

I det här avsnittet redogörs för teorierna som används för att tolka empirin. Vi har valt att tolka vårt studieresultat ur ett sociokulturellt perspektiv. Detta eftersom synen på kunskap och lärande utifrån det perspektivet är att kunskap och lärande skapas processvis i relationer mellan människor, där barnet genom interaktion med sin omgivning tar till sig sättet att tänka och agera. Här redogörs för Vygotskijs teorier om barns lärande och utveckling, samarbete mellan barn och vuxna i den närmaste utvecklingszonen, samt om kulturella verktyg som mediering. Då vi har sett i våra undersökningar att miljön är en avgörande faktor i arbetet med barns inflytande och delaktighet, så har vi valt att tolka vårt studieresultat utifrån olika författares teorier om miljöns betydelse för barns lärande. Vi har även valt att tolka vårt studieresultat utifrån Foucaults teorier om makt, då vi vill förstå hur maktrelationerna ser ut mellan förskollärare och barn, där fokuset kommer att ligga på flera områden såsom disciplin, normalisering, och diskurser. Eftersom Foucaults maktteori till en början inte var avsedd för förskolan har vi i vår studie använt oss av tolkningar om Foucaults teori om makt som andra författare inom förskolan och inom annan pedagogisk utbildning tidigare har gjort. Detta för att kunna göra en tydlig tolkning av vår empiri. Avslutningsvis kommer vi i detta avsnitt kort lyfta Klara Dolks teori om begreppet delaktighet, som författaren förknippar med makt.

Vi anser att den sociokulturella teorin och maktteorin är relaterade till varandra, och att de är avgörande för barns lärande och utveckling. Ur ett sociokulturellt perspektiv ses barns lärande och utveckling i förskolan som något som sker genom interaktion mellan barn sinsemellan, eller mellan barn och den vuxne. I olika aktiviteter i förskolan samspelar dessa parter med varandra, där språket och maktrelationerna spelar en viktig roll. I detta samspel använder sig parterna ständigt av sin makt för att påverka och styra samspelet. Delaktigheten och inflytandet stärker engagemanget i leken och lärandet, och är på detta sätt viktigt för barnens utveckling.

2.1. Sociokulturellt perspektiv

2.1.1. Den närmaste utvecklingszonen

Vygotskij (1999) skriver i sin bok *Tänkande och språk* om barns lärande, och menar att lärandet sker hos barn när barnet är i interaktion med andra, samt att svåra uppgifter som barn inte klarar av att lösa själva kan de lösa i samarbete med en vuxen eller en äldre kunnig kamrat. Det

Vygotskij menar är att barns kunskapsnivå utvecklas i samspel med en mer erfaren kamrat eller vuxen. Avståndet mellan barnets aktuella kunskapsnivå och den nya utvecklade kunskapsnivån kallar Vygotskij för den närmaste utvecklingszonen, och menar att det är en viktig zon som barnet ska befinna sig i för att lärandet ska ske. Enligt Vygotskij kan den närmaste utvecklingszonen se olika ut för varje enskilt barn beroende på vilken utvecklingspotential barnet har (Vygotskij 1999, s.330). Säljö (2011) skriver att lärandet sker hos ett barn när pedagogen skapar uppgifter och aktiviteter som ligger i barnets närmaste utvecklingszon. Enligt Säljö ska pedagogen i sitt arbete vara stöttande och aktiv i sin roll, och ställa frågor som väcker barnets tankar och utforskande. Pedagogens aktiva roll är enligt författaren avgörande för barnets utveckling i den närmaste utvecklingszonen, och han hävdar att det är genom pedagogens arbetssätt som de förväntade kunskaperna stegvis erövrats av barnet (Säljö 2011, s.166-167).

2.1.2. Mediering

Roger Säljö (2011) skriver även om mediering som en av de grundläggande teorierna inom det sociokulturella perspektivet. Han skriver att enligt Vygotskij har interaktion med omvärlden alltid medierats med hjälp av två slags redskap. Dessa redskap skiljer han mellan, och benämner dem de fysiska och psykologiska redskapen. De fysiska redskapen menar han har olika attribut som människan tillverkat för användning till olika ändamål. Till exempel, för att förlänga armen används hammaren som ett verktyg för att simplificera arbetet. De psykologiska redskapen används däremot i kommunikationen och tänkandet. Enligt Vygotskij fungerar de som en länk, där sociokulturella erfarenheter förmedlas. Med detta menar han att språket är ett betydelsefullt psykologiskt redskap. Med språket kommunicerar människor inom sig själva och med andra. Språket fungerar då som en länk mellan samhället och individen, och genom språket blir barn delaktiga i andras perspektiv (Säljö 2011, s.162-164). Sandra Smidt skriver att genom språket som medierande verktyg lär sig barn att förstå sin omvärld, när de skapar erfarenheter tillsammans med andra och i dessa sociala sammanhang sker lärandet (Smidt 2011, s.42). Även Pia Williams (2006) skriver om språkets betydelse för barns lärande ur ett sociokulturellt perspektiv där hon menar att kommunikation mellan människor har en väsentlig betydelse i interaktionen. I möten mellan människor sker lärande i samspelet, och är beroende av miljö och av de sammanhangen där lärandet sker (Williams 2006, s.47).

2.2. Miljöns betydelse för barns lärande och utveckling

Pia Björklid (2005) skriver att den fysiska miljön är ett verktyg som används på olika sätt i förskolan, och som hjälper till i barns lärande och utveckling. I den fysiska miljön skapas möjligheter och hinder för barnen beroende på hur de upplever miljön. Författaren hävdar att förskolans miljö ska innefatta fysiska aspekter såväl som psykiska, där ska det finnas tillgängligt utrymme och föränderligt material. Vidare skriver Björklid att den fysiska miljön förmedlar budskap till barn om hur de förväntas agera i den pedagogiska verksamheten. Författaren menar att barns lärande ska utmanas, stimuleras och underlättas i den pedagogiska miljön. På så sätt inspireras barn till utforskande och upptäckande (Björklid, 2005, s.38-39).

Sofia Eriksson Bergström (2013) redogör i sin avhandling, där hon studerar relationen mellan förskolans fysiska miljö, barn och pedagoger, för olika författares tankar kring den fysiska miljön i förskolan och hur den påverkar barns lärande. Det fysiska rummet har enligt författaren stor betydelse för vad barnet gör i rummet och för den roll barnet intar. Det är även avgörande vad gäller barns samspel, lek och lärande (Eriksson Bergström 2013, s.11).

2.3. Maktteori

2.3.1. Maktrelation

Linda Palla (2011) redogör för Foucaults studie om makt, där Foucault framhåller att makt inte är något som man kan skaffa, utan snarare ska makt tillämpas i praktiken och i relationer. Författaren skriver att enligt Foucault tillför makt nytta i olika relationer, och att där det finns makt så finns det också hinder då makten har intentioner och mål. Maktrelationen förklaras som något som inverkar på människan på olika sätt. Exempelvis reagerar förskolebarn på olika sätt när pedagogerna styr dem, genom allt från tyst acceptans till uppror och motstånd, vilket ger upphov till olika relationella samspel. Makten kan få en negativ inverkan, men kan också styra barnens utveckling och lärande, och bidra till en förståelse av samhällets värderingar (Palla 2011, s.52).

Ann-Marie Markström (2005) skriver också om Foucaults maktrelationen. Hon hävdar att makt har en viktig roll i interaktionen mellan människor, och att utifrån makt sker förändringar i samhället, då den å ena sidan ger frihet och å andra sidan hindrar den friheten (Markström 2005, s.29-30). Vidare skriver författaren om Foucaults perspektiv på makt genom relationer, där

makt ses som något som ständigt finns runt omkring oss, och som sprids mellan människor genom våra handlingar. Den blir företeelser som används i relationen till andra. Makten skapar möjligheter och begränsningar mellan människor i deras vardagliga handlingar och i olika sammanhang där de interagerar med varandra. I denna interaktion använder sig deltagarna ständigt av kamp, olika tekniker och strategier för att förändra och vidmakthålla maktrelationen. Förskolan är bland annat ett exempel på hur maktutövande organiseras (Markström 2005, s.30). Klara Dolk (2013) ser delaktighet som ett relationellt begrepp som är förknippat till makt och menar att delaktighet är en process där maktrelationer och normer utmanas. Delaktighet enligt författaren är en metod som reglerar maktbalansen mellan vuxna och barn. Den kräver den vuxnes roll för att stora förändringar ska ske. Delaktighet är kärnan i maktrelationer som berör auktoriteten mellan vuxna och barn (Dolk 2013, s.180). Författaren förknippar även delaktighet med begreppet demokrati. Delaktighet menar hon handlar om hur vi förstår hur barn och vuxna får agera, vad de får göra, och hur de får påverka saker och ting. Det handlar om vems idéer som får komma fram och bidra till förändringar (Dolk 2013, s.33).

2.3.2. Disciplin och normalisering

Palla (2011) lyfter även Foucaults tankar om makt som disciplin, och menar att disciplinens funktion förändrades och utvecklades med tiden i västvärlden, där nya maktmetoder kom att ersätta tidigare brutala uttryck och ritualer. Det vill säga att tidigare använde man sig av våld som metod för att styra människor. Numera använder man sig av strategier istället för att disciplinera människor. Därmed har disciplinen fått en positiv inverkan på människor då det har skett förändringar i människornas beteenden. Människorna som satt under disciplinära förhållanden kunde nu bidra till nytta. Enligt Palla beskrivs disciplin av Foucault som en svag maktutövning, en teknologi som består av verktyg och tekniker, som har ett syfte och en tillämpningsnivå, där objekten och kunskapen anses vara betydelsefulla. Foucault menar att med denna nya syn på disciplin bör pedagogerna i förskolan ha kunskap om barnen, och få närhet till dem genom att observera, kartlägga och analysera barnen. På så sätt blir den disciplinära makten betydelsefull i förskolan, i och genom blicken (Palla 2011, s.53).

Vidare skriver Palla att enligt Foucault beror den disciplinära maktens framgång antagligen på dess användning av enkla metoder, såsom övervakningsmetoder och normaliseringsprocesser och att båda metoderna består av betydelsefulla delar. Författaren refererar till Foucaults tankar om förskolan som en arena där det ständigt sker övervakning mellan de vuxna och barnen,

mellan barnen sinsemellan, och där blicken blir central. Blicken som övervakar blir därmed normaliserande. Vidare framhåller Palla även Foucaults tankar om normer, som Foucault menar handlar om det som betraktas som normalt utifrån människors uppförande, prestationer och handlingar, i motsats till det som anses vara utanför normerna. Normen sätter gränser för det som anses vara normalt, den jämför människor utifrån en hierarkisk rang. Palla hävdar att enligt Foucault är ett barns subjektskapande beroende av vilken normrelation barnet blir berättigat till, att barn som inkluderas i normerna hittar sin plats i samhället. De barn som avviker från normerna kan förlora denna (Palla 2011, s.54–56).

2.3.3. Diskurser

Markström (2005) tar upp Foucaults tankar om diskurser i förskolan, där Foucault menar att förskolan är ett exempel på en institution som är präglad av dominerande diskurser som upprätthålls och cirkulerar. Enligt Foucault styr dessa diskurser människans tanke sätt, synsätt, vad som sägs, och hur barn uppfattas som normala eller avvikande i förskolan. Diskurserna upprätthåller också normer om hur barn ska bete sig gentemot varandra. Föreställningar om hur barn bör vara förstärks genom att diskurserna repeteras och efterlevs. De synsätten som är dominerande inom en diskurs utmanas inte, och diskursen präglar även makten eftersom individers handlande styrs av diskursen (Markström 2005, s.31-32).

3. Material och metod

I detta avsnitt presenteras val av material och metod i forskningsstudien, tillvägagångssätt i valet och genomförandet av studien, där vi med hjälp av olika litteraturer diskuterar varför vi har gjort de valen. I avsnittet presenteras också genomförandet av forskningsetiska överväganden. Vi har valt en kvalitativ forskningsstrategi för att undersöka och vidga vår förståelse för förskollärares förhållningssätt och arbetssätt med barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. I studien intervjuades och observerades förskollärare i deras vardagliga arbetsmiljö. Vi valde att intervjua förskollärarna på sina arbetsplatser, detta för att de ska känna sig trygga i sin roll, så att de vågar dela med sig sina tankar. Varje förskollärare intervjuades i ca 30 minuter och två av dem observerades också i ca 30 minuter.

3.1. Kvalitativ metod

Under denna rubrik beskrivs och motiveras valet av den kvalitativa metoden som anses vara relevant undersökningsmetod för att få svar på forskningsfrågorna. Här förklaras även användning av metoden med stöd av litteratur, samt presentera styrkor och svagheter som finns i metoden och vad som gör den valda metoden relevant för syftet och frågeställningarna.

Författarna Runa Patel och Bo Davidson (2011) beskriver den kvalitativa metoden som en unik möjlighet att beskriva egenskaper hos något eller någon. De menar vidare att syftet med att använda den kvalitativa metoden i en undersökning är att den ger forskaren en djupare kunskap kring människors uppfattningar, synsätt och erfarenhet, till skillnad från den kvantitativa metoden där kunskapen ges delvis. Den kvalitativa metoden kan användas på olika sätt för att samla in empiri, i form av intervjuer, artiklar eller anteckningar från observationer (Patel & Davidson 2011, s.119-120). Vårt forskningsintresse är att analysera intervjupersonerna, som i denna studie är förskollärare, deras erfarenhet och kunskap kring barns inflytande och delaktighet i projektarbete.

3.1.1. Varför intervju?

Enligt Patel och Davidson (2011) är den kvalitativa forskningsintervjun ett samspel mellan intervjuaren och den som blir intervjuad, ett utbyte av synpunkter mellan personerna som samtalar om uppfattningar av ett fenomen eller ett ämne av gemensamt intresse (Patel &

Davidson 2011, s.81-82). I den här studien används intervju som metod då den anses bidra till djupare kunskap och förståelse för vilka uppfattningar förskollärarna har kring barns inflytande och delaktighet i projektarbete. Hade vi valt att använda oss av en kvantitativ metod, exempelvis enkäter tror vi att det skulle kunna leda till att studien hade fått begränsat svar från de medverkande förskollärarna. Här är vi medvetna om att användning av intervjuer som forskningsmetod inte alltid ger komplett information, men vi tror på att det är en grundlig metod som kan hjälpa oss till att få ett bra empiriskt material utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

3.1.2. Genomförande av intervju

Patel och Davidson (2011) skriver om vikten att som intervjuare förbereda sig inför intervjutillfällena, genom att studera tidigare forskning inom området, vara kritisk kring denna, och även tänka på konstruktionen av intervjufrågorna (Patel & Davidson 2011, s.83). Utifrån Patel och Davidsons tankar började vi allra först med att genomarbeta och sammanställa intervjufrågor. En av våra tankar med denna intervjumetod var att få ett fylligt och samtidigt specifikt material att arbeta med. Det var viktigt för oss att ha med frågor som uppmuntrade förskollärarna till att berätta fritt. Det var även viktigt att ha med öppna frågor som ger möjlighet till intervjupersonerna att öppna sig i deras berättande. När vi började arbeta med intervjufrågorna så utvecklade vi väldigt många frågor, därefter omarbetades frågorna och minskades till 11 frågor (Bilaga 2). Vi genomförde sammanlagt fyra intervjuer, och under intervjuerna upplevde vi att förskollärarna besvarade intervjufrågorna på ett reflekterande och öppet sätt.

Bell (2016) skriver att aktivt lyssnande blir till en fördel, men att det kan till viss del vara svårt att på samma gång höra det meningsfulla i samtalet. Därför kan det vara bra att använda sig av anteckning och ljudinspelning i intervjun, detta för att kunna höra de olika nyanser i intervjupersonernas berättande och det som är betydelsefullt i samtalet. Författaren skriver vidare om att det kvalitativa idealet är att kunna lyssna utan förutfattade meningar, där intervjupersonen kan berätta sin erfarenhet utan att bli avbruten i sitt berättande. Det är också till ens fördel att spela in intervjun då det möjliggör att kunna gå tillbaka till samtalet (Bell 2016, s.196-197). Under intervjuerna lyssnade vi nyfiket och aktivt på intervjupersonernas upplevelser och syn på barns inflytande och delaktighet. Ibland stoppade vi inspelningen och ställde frågan på nytt ifall vi inte förstod intervjupersonen, och bad hen förtydliggöra svaret.

Efter varje intervju fick intervjupersonerna prata fritt om det var något de kände att de ville lyfta fram i samtalet. Vi upplevde att det var till stor hjälp att spela in intervjun, då det blev ett stöd till våra anteckningar.

3.1.3. Varför observera?

Patel och Davidson (2011) anser att en kvalitativ observationsmetod kan användas i olika syften. De menar att observation kan ses som ett sätt att komplettera information som insamlingsmaterial, eller för att studera skeenden och beteenden i ett naturligt sammanhang i samma ögonblick som det sker (Patel & Davidson 2011, s.91). Vi hade funderingar kring huruvida vi skulle ha observationer i vår studie eller inte. Vi funderade kring om det skulle vara tillräckligt och trovärdigt att bara ha intervjuer som metod, och kom fram till att observationer också är en bra metod för att få ett bra empiriskt material. Observation valdes som metod i denna studie för att kunna se barns lärande, vad som sker i den vardagliga miljön under projektarbetets gång samt hur förskolläraren agerar och samspelar med barn för att ge de inflytande och delaktighet. Detta för att vi vill se ett samband mellan förskollärarnas berättelser och det som faktiskt händer i projektarbetet när vi observerar. En annan fördel med observation som metod är att man kommer nära miljön och intervjupersonen, vilket möjliggör för en helhetssyn av forskningsproblemet.

3.1.4. Genomförande av observation

Observationstillfällerna skedde på förmiddagar efter att vi hade intervjuat förskollärarna. De två observationerna varade i ca 30 minuter och genomfördes inomhus på två olika förskolor. Den ena hade en grupp på 5 barn och den andra med en grupp på 6 barn. I genomförandet av observationerna använde vi oss av vad Patel och Davidson (2011) kallar för ostrukturerad observation. Författarna framhåller att vid denna typ av observation använder man sig inte av något observationsschema, där man prickar av varje beteende när det inträffar. Istället är syftet att man som forskare observerar på ett osystematiskt sätt, där man så detaljerat som möjligt antecknar hur de medverkande beter sig i en viss miljö och vidare beskriver deras beteende på ett berättande sätt. Det vill säga ett mer utforskande syfte där man hämtar in så mycket material som möjligt kring ett visst område (Patel & Davidson 2011, s.93, 97). I observationerna var vi inte deltagande observatörer, utan stod på avstånd och studerade förskollärarnas arbetssätt kring barns inflytande och delaktighet i projektarbetet. Under observationerna hann vi med att föra anteckningar om det vi upplevde intressant för studien, vi lade alltså fokus på förskollärarnas

förhållningssätt gentemot barnen, och samtalen mellan dem. Förskollärarna hade meddelat barnen innan observationstillfällena att vi skulle vara med under projektarbetet. Detta blev en fördel eftersom barnen då redan visste att vi skulle vara med på avdelningarna och därför inte tog alltför stor notis om oss.

3.2. Urval

I det här stycket beskrivs hur vi gick tillväga och hur vi resonerade kring urvalet av intervjupersonerna och andra former av empiri i denna studie. Vi väljer här att ge en allmän beskrivning om undersökningsspersonerna som är med i vår studie, med syftet att läsaren själv ska kunna bedöma urvalets generaliseringsbarhet.

Det var utifrån vår studies problemformulering som vi bestämde upplägget för vår undersökning. Vi valde fyra förskolor där vi visste att de på ett eller annat sätt arbetar med projektarbete. Vi intervjuade fyra förskollärare och två av de förskollärarna observerade vi. I en av förskolorna hade vi kontaktat förskolechefen för att få kontaktuppgifter till en förskollärare i verksamheten. En av oss tog kontakt med en förskola där hon har vikarierat ett par gånger och visste om att förskolan använder arbetssättet projektarbete. Två av förskollärarna fick vi kontakt med genom våra bekanta. De berörda förskollärarna kontaktade vi genom e-post (Bilaga 1) där vi skickade en förfrågan.

Bell (2016) betonar att ett undersökningssupplägg såsom ett urval oftast är beroende av tiden forskaren har att arbeta med sin undersökning (Bell 2016, s.190). Utifrån Bells tankar valde vi att minska antalet intervjupersoner till fyra då vi hade begränsad tid. Vi upplevde att det skulle vara svårt att hinna med alla de sex intervjuer som vi i början hade planerat att genomföra. Vi frågade sedan de två förskollärarna som vi skulle både intervjua och observera om de kunde tänka sig att ta emot oss för både intervjuer och observationer på en och samma dag, och blev tillåtna. Denna ändring vi gjorde gav oss möjlighet att i god tid samla in ett rikt material till vår studie. En annan anledning till detta urval är att vi tror på att vi genom att kombinera intervjuer och observationer får en helhetssyn på förskollärares perspektiv, och deras arbetssätt kring det valda ämnet, samt se hur maktrelationen speglas i projektarbetet.

3.2.1. Undersökningspersoner och observerade förskolor

Patel och Davidson (2011) skriver att, för att kunna förtydliga intervjuerna och få en generell bild av dem, bör intervjupersonerna vara så olika varandra som möjligt (Patel & Davidson 2011,s.56). Förskollärarna som medverkade i denna undersökande studie har varierande yrkeserfarenhet, åldersspann och har studerat/arbetat under varierande tidpunkter i livet. I undersökningen har vi använt oss av intervjufrågor och observation som metod. Vi har också valt att aidentifiera intervjupersonerna genom att inte ange deras namn. Här nedan presenteras undersökningspersonerna och observerade förskolor i en tabell.

Förskollärare	Ålder	Arbetat som förskollärare sedan	Arbetssituation	Observation
1	41 år	2007	14 barn, ålder 1-3 år	Ja
2	28 år	2015	17 barn, ålder 1-4 år	Nej
3	61 år	2004	22 barn, ålder 5-6 år	Ja
4	53 år	1991	19 barn, ålder 4-5 år	Nej

Alla förskolor vi har valt att undersöka var kommunala förskolor, och arbetar med snarlik Reggio Emilia pedagogik. Detta har däremot inte varit avgörande i denna studie. Vi är medvetna om att detta urval inte kan representera hur det helt ser ut i förskolans verksamhet, utan endast ett perspektiv på hur det kan se ut utifrån det valda urvalet i vår undersökning. Därför har vi som utgångspunkt att intervjupersonerna är olika och därav resonerar och upplever olika i sitt tänkande och förskolläraryrket kring barns delaktighet och inflytande i projektarbete.

3.3. Presentation och genomförande av forskningsetiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet (2002) finns det fyra huvudkrav, även kallade individskyddskravet, som man bör ta hänsyn till då när man forskar om andra individer. Dessa huvudkrav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Alla dessa etiska riktlinjer bör en forskare utgå ifrån för att skydda de medverkande personernas integritet och deras liv (Vetenskapsrådet 2002, s.6). I vår studie betraktar vi alla dessa fyra huvudkrav på allvar både

avseende den skriftliga och muntliga informationen, och är medvetna om att vi är skyldiga att informera om eventuella berörda deltagandes roll i studien, samt de villkor som gäller för individens medverkan.

3.3.1. Informationskravet

Enligt detta krav måste forskaren informera den berörda undersökningsdeltagaren om den aktuella forskningsuppgiften. Syftet här är att informera om studien men också om att deltagandet är frivilligt och att de har all rätt till att avbryta sin medverkan om så önskas (Vetenskapsrådet 2002, s.7). Vi började genomförandet med att skicka ut e-mail om förfrågan (Bilaga 1) till de berörda förskollärarna som vi ville intervjua. Syftet med detta förfråganbrev var att berätta om oss själva, informera om studiens syfte samt få ett godkännande för att få komma på intervju, göra ljudinspelning, observera de medverkande intervjupersonerna och hur de förhåller sig till barnen. I brevet informerades intervjupersonerna också om att deltagandet är frivilligt, att de har rätt till att avbryta intervjun eller inspelningen, samt att alla medverkande deltagare kommer att vara anonyma.

Vi vill även tillägga att vi har informerat intervjupersonerna om att vår studie är examinerande och att av denna anledning kommer vår handledare att ta del av undersökningen samt att den kommer publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA med fingerade uppgifter och skyddad identitet. Det var viktigt för oss att ge fullständig information till de berörda deltagarna inför intervjun och observationen. Vid varje intervjutillfälle med intervjupersonen såg vi till att återigen ge muntlig information kring studiens bakgrund och syfte så att personen känner sig trygg, känner att den har rätt till sin egen integritet och sin egen värdighet samt för att skapa en god stämning.

3.3.2. Samtyckeskravet

Handlar om att den berörda undersökningsdeltagaren måste lämna sitt samtycke för att delta. Detta gäller även vårdnadshavare om barn under 15 år medverkar i studien. Under detta krav anges att alla deltagare har rätt till att bestämma över sin medverkan (Vetenskapsrådet 2002, s.9). Intervjupersonerna gav sitt samtycke att delta i studien, även vårdnadshavarna gav samtycke att barnen fick vara närvarande under observationerna. Vi har också meddelat att vi skulle använda oss av ljudinspelning under intervjuerna.

3.3.3. Konfidentialitetskravet

Handlar om skydd mot att oberoende inte ska ta del av personuppgifter. Det vill säga att alla medverkandes namn, eventuella platsers namn byts ut så att andra inte kan ta del av den (Vetenskapsrådet 2002, s.12). Alla intervjupersoner har informerats om att deras personuppgifter är skyddade, och att allt material kommer förvaras på ett sådant sätt så att oberoende inte kan ta del av dem. Vi använde oss av våra mobiltelefoner som inspelningsverktyg. Mobiltelefonerna har personliga lösenord vilket gör att utomstående inte kan komma åt det inspelade materialet. När uppsatsen är klar skriven kommer vi att radera allt insamlat och inspelat material.

3.3.4. Nyttjandekravet

Handlar om att alla uppgifter som blir insamlade om enskilda personer endast får användas inom forskning (Vetenskapsrådet 2002, s.14). Detta krav följer vi då vårt datamaterial endast används i denna studie.

3.4. Arbetsfördelning

Som vi skrev tidigare i inledningen så kom vårt forskningsintresse fram under våra VFU-perioder där vi diskuterade det aktuella problemområdet inom förskolans verksamhet. Vi började arbetet med att leta efter relevant tidigare forskning som finns inom området för att försäkra oss om att det finns material till det vi vill undersöka. När vi väl hade klargjort att det finns tillräckligt med material inom forskningsområdet började vi att fundera över vilken metod vi skulle använda oss av. Vi kom fram till att vi skulle vilja använda oss av intervjuer och observationer. Juanita skrev en samtyckesblankett och skickade den till övriga föräldrar samt förfrågansbrevet som vi skickade in till de berörda förskollärare vi hade tänkt intervjua. Catherine skrev intervjufrågorna till förskollärarna som Juanita sedan stämde av. Alla intervjuer och observationer gjorde vi tillsammans. Transkriberingarna av intervju och observation delade vi upp mellan oss två. Vi diskuterade val av metod som passar för vår studie och skrev metoddelen tillsammans. Tidigare forskning sökte vi på varsitt håll, men bekräftade tillsammans vilka vi ansåg var relevanta för vår studie. Syftet och frågeställningarna har vi resonerat kring tillsammans då vi anser att det är de delarna som styr vår studie. Studiens struktur har vi även diskuterat tillsammans då den har en betydande roll. Vi har skrivit analys- och resultatdelen tillsammans, där vi resonerade kring intervjusvaren, hittade det som var centralt i svaren och

sedan delade in dessa i två teman. Det vi kom fram till sammanfattade vi tillsammans. Slutdiskussionen reflekterade vi kring tillsammans.

4. Tidigare forskning

I det här avsnittet redogörs för tidigare forskning kring förskolebarns möjlighet till inflytande och delaktighet, där begreppen inflytande och delaktighet kommer att belysas från olika synvinklar. Här kommer även begrepp som anses vara relevanta och relaterade till ämnet att presenteras, såsom barns perspektiv/barnperspektiv samt projektarbete.

4.1. Inflytande och delaktighet

Författarna Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2003) skriver i sin artikel, där de utifrån litteraturforskning problematiserar och diskuterar barns inflytande och delaktighet, att dessa begrepp betonas nationellt som globalt i olika sammanhang som berör barn (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.70). Författarna har i sina studier kommit fram till att det som styr det pedagogiska arbetet i den svenska förskolan är läroplanen och barnkonventionen, där konventionen betonar barns olika rättigheter som ska respekteras. De rättigheterna omfattar barns rätt att uttrycka sina åsikter och rätten att bli delaktiga i sitt eget lärande. Även i förskolans läroplan är barns inflytande och delaktighet en av de viktigaste punkterna som tas upp. De skriver också att det framhålls i läroplanen om förskolans roll att påverka barn så att de utvecklar förmågor som att uttrycka sina åsikter och tankar. Barn ska få möjlighet till att samarbeta och påverka sin vardag genom att delta i olika former av beslutsfattande, samt förstå och agera efter demokratiska principer (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.72).

I deras studier har det också framkommit att barns möjlighet till inflytande och delaktighet i förskolan betonas av förskolepersonalen som något betydelsefullt både ur en demokratisk synvinkel och ur en lärande synvinkel (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.81). Den vuxnes förmåga att utgå från barnens perspektiv i lärandesituationen är mycket viktigt för att lärandet ska bli framgångsrikt. Pedagogerna i förskolan bör inta ett förhållningssätt där de är lyhörda. Ett förhållningssätt som går ut på att barn är delaktiga i verksamheten och att de får göra sina röster hörda utifrån egna förutsättningar (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.80). Delaktighet anses vara en odiskutabel rättighet på samma sätt som det är en pedagogisk utgångspunkt. Barns delaktighet är nödvändig för att de ska kunna kommunicera sina erfarenheter och tankar (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.81).

I resultatdelen av sin avhandling *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande*, skriver Kristina Westlund (2011), om vad hon har kommit fram till i sin studie. Att barnens möjligheter till inflytande har att göra med förskollärarnas förhållningssätt till barns inflytande. På de förskolor där hon har haft sin studie, har hon konstaterat att förskollärarnas arbete med barns inflytande ser väldigt olika ut, där samma arbetssätt och metoder som används för att främja barns inflytande, också kan användas vid styrning. I hennes studie framkommer det också att förskolpedagogerna lägger stor vikt på att skapa handlingsutrymmen för barnen som en del av arbetet med barns inflytande. Ett sätt att skapa handlingsutrymme är att se till att barnen har tillgång till allt material och redskap som de behöver för att kunna skapa och utforska, samt att få barnen att känna att de kan få göra saker på egen hand utan att hela tiden be vuxna om lov eller om hjälp (Westlund 2011, s.70-71).

Att skapa tillfällen för samtal med barnen är också något som förskolpedagogerna lade stor vikt vid, då de menar att det är genom samtal med barnen som deras tankar, idéer och åsikter kommer fram. Samtalet är också viktigt för att pedagogerna ska kunna planera utifrån barnens behov och intressen, då det bland annat är genom samtal med barnen som de får ta del av barnens intresse och vilja. I Westlunds studie framkommer det också att pedagogerna genom sitt arbetssätt möjliggör det för barnen att både ha direkt och indirekt inflytande. Ett exempel på när barnen har indirekt inflytande är när pedagogerna fattar beslut utifrån det som de tror att barnen är intresserade av, utan att barnen direkt har uttryckt det (Westlund 2011, s.71 & 75). I sin studie har Westlund också konstaterat att de flesta förskollärarnas arbetssätt med barns inflytande handlar om att låta barnen välja och bestämma och att dessa två begrepp används synonymt bland förskollärarna. Hon problematiserar dessa begrepp genom att förklara begreppet välja som enligt Svensk Ordbok definieras som att ”bestämma sig för att bland flera alternativ stanna för någon/något”. Medan definitionen av begreppet bestämma är att ”lägga fast regler och principer för något”. Westlund skriver att det som framkom i hennes studie är att det oftast är pedagogerna som bestämmer, alltså fastställer regler och principer, och att barnen får välja inom givna ramar. Alltså handlar stor del av arbetet med barns inflytande om att barnen får välja och inte bestämma. Det handlar om att ge barnen valalternativ. (Westlund 2011, s.77).

Elisabeth Arnér (2006) framhåller i sin avhandling om några pedagogers arbetssätt på en förskola där hon hade gjort sin studie. Hon beskriver hur pedagogerna till en början inte arbetade alls med barns inflytande, som så småningom mer eller mindre tvingades in i rollen

och gav barnen mer inflytande. Detta var i början någonting som både pedagogerna och barnen hade svårt att finna sig i då de inte var vana vid det arbetssättet. Anledningen till pedagogernas förändrade arbetssätt berodde på verksamhetsförändringar som skedde under de senare åren och som påverkade bland annat barngruppens storlek. Med fler barn i verksamheten att förhålla sig till, fick pedagogerna hitta andra sätt att arbeta, som kunde gynna både dem själva och barnen. Genom att pedagogerna trodde på barnen och gav dem mer ansvar och handlingsutrymme, fick de också mer inflytande, vilket resulterade till förändringar i pedagogernas tänkande och till större initiativtagande och kreativitet hos barnen, som i sin tur ledde till bättre interaktion mellan barn och pedagogerna (Arnér 2006, s.53-54 & 100-101).

4.2. Barnperspektiv/ barns perspektiv

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) redogör i sin artikel om sin litteraturforskning och har kommit fram till hur de vuxnas syn på barn i samhället har förändrats, vad som har påverkat denna nya syn på barn och hur förskolepersonal arbetar utifrån denna barnsyn. Författarna skriver att synen på barnen har förändrats utifrån begreppen barnperspektiv, barns perspektiv och delaktighet. Att denna förändrade syn på barns lärande, kompetens, och utveckling kan ha att göra med samhällets skiftande behov och värderingar över tiden, då människa och miljö i interaktion är ömsesidigt beroende av varandra. Sedan mitten av 1800-talet har det skett stora förändringar i förskolans riktlinjer/läroplan när det gäller pedagogernas förhållningssätt, pedagogiken och barns lärande (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.73). Vidare skriver de att även om barns inflytande och delaktighet betonas starkt på ett teoretiskt och internationellt plan så tycks alla förskolor fortfarande inte tillämpa en sådan barnsyn, då en del förskolepedagoger i sitt arbete fortfarande växlar mellan att utgå från ett vuxenperspektiv eller ett barnperspektiv. De väljer ibland mellan att inkludera eller exkludera barnen i sitt beslutfattande. Barn ska istället bli bemötta med respekt och vara delaktiga på ett jämlikt sätt (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.75).

Utifrån en fenomenologisk teori om människor och världen studerar Eva Johansson (2003) människors erfarenheter, synsätt eller perspektiv på fenomen (Johansson 2003, s.43). I studien har hon kommit fram till att barns perspektiv innebär att som barn ha ett eget intresse och en egen uppfattning om saker och ting, samt hur barnet förhåller sig till dessa saker. Vidare skriver hon att förutsättningen för att som pedagog inta ett barns perspektiv, är mötet eller interaktionen med barnet. Som pedagog i kommunikation med barnet måste man iaktta mimik, tonfall och

gester, kliva in i barnets värld för att få en insikt om hur barnet upplever och uppfattar något eller en händelse. I samtalet blir barnets perspektiv på så sätt synligt för pedagogen (Johansson 2003, s.44).

4.3. Projektarbetet

Trisha Maynard och Sarah Chicken (2010) presenterar en intervju- och observationsstudie om förskollärare i deras arbete. I studien har författarna kommit fram till att arbetssättet med projekt började inom Reggio Emilia-pedagogiken i samband med uppstarten av pedagogiken, där projekt användes som en metod för att lära barn. Enligt författarna är projektarbetet en process där barn är engagerade. Resultatet i arbetet är inte förutbestämt utan snarare en resa man gör där barn med samma intressen ingår. I arbetet med projekt ska pedagogen gå efter ett barns intresse, och på nytt överväga sitt eget perspektiv och sin kunskap (Maynard & Chicken 2010, s.31). Maynard och Chicken (2010) framhåller att i arbetet med projekt ska pedagogen inte ses som kunnig utan snarare som en medforskare där fokus ska läggas på barnens intressen, idéer och lärande, istället för att pedagogen lägger fokus på att se ett resultat eller på att uppnå ett mål. De skriver även att lärarens stöd är viktigt för barn i deras utforskande (Maynard & Chicken 2010, s.37).

Diane Boyd och Caroline Bath (2017) har gjort en etnografisk undersökning där de intervjuade förskolpedagoger om hur arbetet med projekt påverkar barn. I studien har författarna kommit fram till att projekt har en positiv inverkan på barns lärande då under arbetets gång barnen samtalar med varandra och diskuterar olika ämnen, och på så vis stöttar varandra. Barnen i samarbete blir mer medvetna om varandra, och om ämnet, där de tillsammans går in på djupet i det som undersöks, och studerar det från olika synvinklar (Boyd & Bath 2017, s.196-197). Lepicnik Vodopivec (2012) använder i sin studie sig av tre olika metoder såsom klassificeringsmetod, beskrivande metod och historisk metod. Med dessa metoder analyserar författaren hur Reggio Emilia-pedagogiken har utvecklats ur ett historiskt perspektiv och hur den används för att främja barns lärande (Vodopivec 2012, s.4). I studien framkom det att kommunikation, interaktion och även gruppstorlek är betydelsefulla i Reggio Emilia-pedagogiken. Med detta menar författaren att det enskilda barnets behov, intresse och frågor tas på allvar och blir tillgodosett genom detta synsätt och på så sätt stärks barnets självförtroende (Vodopivec 2012, s.9-10).

5. Resultat och analys

I detta avsnitt redovisas resultat och analys av intervju svaren och observationerna. Vi har utifrån svaren vi fick från intervjuer och observationer valt att strukturera detta avsnitt med hjälp av två huvudrubriker som svarar till studiens frågeställningar. Första rubriken är: *Lyhördhet, miljö, gruppkonstellation och språk som viktiga aspekter i möjliggörande av barns inflytande och delaktighet i projektarbetet*. Under denna rubrik presenterar vi förskollärarnas förhållningssätt, arbetssätt, och deras tankar kring dessa ovan nämnda aspekter, och hur de utgår från dessa för att främja barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. Den andra rubriken är: *Maktrelation*. Här presenteras hur förskollärarna resonerar kring hur de påverkar val och planering av projektarbeten, och hur de delger makt till barnen i arbetet. Studiens resultat formuleras som en text med stöd av direkta citat, samt analyseras. I resultatredovisningen benämner vi förskollärarna och förskolorna som 1,2,3 och 4.

5.1. Lyhördhet, miljö, gruppkonstellation och språk som viktiga aspekter i möjliggörande av barns inflytande och delaktighet i projektarbetet

5.1.1. Lyhördhet

Samtliga förskollärare har liknande förståelse för begreppen inflytande och delaktighet i projektarbeten. De menar att inflytande är när barn får vara med och påverka arbeten genom att få sina åsikter hörda, medan delaktighet handlar om att barn får ta del av aktiviteter som är förbestämda. Utifrån intervju svaren konstaterade vi att alla förskollärare på ett eller annat sätt arbetar med barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. Däremot har förskollärarna fokus på olika aspekter som påverkar möjliggörandet av barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. En förskollärare lyfter pedagogens lyhördhet som en avgörande faktor i arbetet med barns inflytande och delaktighet. Två av dem tar upp miljön och materialtillgänglighet som en viktig faktor. Och en sista tar upp gruppindelningen och gruppstorleken som en avgörande faktor. Under våra observationer såg vi också att språket har en avgörande roll i förskollärarens arbete med barns inflytande och delaktighet. Det vill säga vilka frågor förskollärarna utgår ifrån i projektarbetet.

Förskollärare 4 berättar att innan de planerar ett projektarbete så är det viktigt att först och främst vara en lyhörd pedagog, en som verkligen lyssnar på barnen och tar tillvara på deras intressen och vad de kommer med till förskolan. Hen betonar att det också är viktigt att lyssna

på barnens frågor och funderingar, lyssna på vad barnen pratar om när de leker, och vilka lekar de är intresserade av. På så sätt menar förskolläraren att man fångar ämnet som barnen ska arbeta med i projektarbetet. Förskolläraren tillägger också att för att ge barn möjlighet till inflytande och delaktighet i projektarbetet så är det viktigt att ha tillit till barnet och tänka att barnet klarar av mycket på egen hand.

Jag känner att barns möjlighet till inflytande och delaktighet i projektarbetet är när vi pedagoger intresserar oss för det genuina barnet, för vad barnet bär med sig som kunskaper och erfarenheter när de kommer till förskolan. Det är viktigt att barn får möjlighet att få uttrycka dem i förskolan, visa vad de kan och få berätta för varandra. Det handlar om att som pedagog ha tillit till att barn kan saker, det skapar också möjlighet till delaktighet. (Förskollärare 4)

Förskolläraren här betraktar barns möjlighet till inflytande och delaktighet som ett förhållningssätt man bör ha som förskollärare i sitt arbete. Det vill säga ett arbetssätt som ska främja barns inflytande och delaktighet. Detta tolkar vi som att hen menar att förskolläraren ska använda sig av lyhördhet som färdighet för att fånga barnens intresse, det barnen gör, och vad de leker. Ett arbetssätt som alltid utgår från barnens perspektiv för att välja och planera projektarbetet, och på så sätt blir barnen inkluderade i arbetet. Barnen får därmed möjlighet att indirekt påverka arbetsinnehållet, som i sin tur bidrar till att de blir delaktiga. Förskollärarens tankar kring barns inflytande och delaktighet kan här kopplas till det författarna Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) skriver. De redogör i sin studie för förskolepersonalens tankar om delaktighet. De menar att delaktighet är en odiskutabel rättighet på samma sätt som den är en pedagogisk utgångspunkt. Att den vuxnes förmåga att utgå från barnens perspektiv är avgörande för att lärandet ska bli framgångsrikt, därför bör förskolpedagogerna ha ett förhållningssätt som går ut på att barn blir delaktiga i verksamheten och får sina röster hörda utifrån egna förutsättningar (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.80). Även Johanssons (2003) forskningsresultat framhåller att förutsättningen för att som pedagog inta ett barns perspektiv är genom mötet eller i interaktionen med barnet. Det handlar om att som pedagog i kommunikation med barnet iaktta mimik, tonfall och gester, kliva in i barnets värld för att få en insikt om hur barnet upplever och uppfattar något eller en händelse. Barnets perspektiv synliggörs på så sätt i samtalet för pedagogen (Johansson 2003, s.44).

Det som förskolläraren berättar om att hen planerar projektarbetet utifrån barnens intressen anknyter även till Maynard och Chicken (2010), och det de skriver om att pedagoger i arbetet med projekt ska utgå från barns intressen och alltid ställa sig kritiska mot sina egna perspektiv och kunskaper (Maynard & Chicken 2010, s.31). Förskollärarens tankar om att som pedagog ha tillit till barns kompetens, att de kan saker och klarar av mycket på egen hand, är i linje med det Arnér (2006) kom fram till i sin avhandlingsslutsats. I denna beskriver hon hur några förskolpedagoger som till en början inte hade tillit till barnens kompetens, och var väldigt styrande i sina arbeten med barnen, även märkte att barnen varken var självständiga, intresserade eller delaktiga i förskolans olika aktiviteter. Förskolpedagogerna kunde sedan konstatera en positiv förändring av barnens agerande och beteende, när de förändrade sitt arbetssätt genom att låta barnen ta mer egna initiativ, och ha mer eget ansvar vid olika aktiviteter (Arnér 2006, s.100-101). Arnér ville med detta exempel lyfta fram vikten av att som pedagog ha tillit till barns förmåga och kompetens. Något som stämmer överens med Förskollärare 4:s förhållningssätt.

5.1.2. Miljö

Två av förskollärarna, förskollärarna 1 och 3, lyfter miljö och material som avgörande för barns inflytande och delaktighet i projektarbetet. Förskollärare 1 betonar att under arbetet med projekt så ska det finnas rikt med material så det räcker till alla barn, så att inte någon blir utan. Hen förklarar att när barn inte får tillgång till material som de är intresserade av att använda i arbetet tappar de intresset för detta. Av denna anledning ska materialet införskaffas utifrån barnens intresse, och vara tillgängligt för barnen att komma åt på ett enkelt sätt. Förskollärare 1 jämför mellan hur tillgänglighet av material var förr i förskolan under tiden hon studerade och nu.

Om jag jämför med tiden från min VFU-tid, då man inte arbetade med denna barnsyn så finns det barn som kan be efter materialet de vill använda sig av, ”Kan jag få en penna?” Men alla barn gör inte det. Materialet behöver verkligen finnas tillgängligt och introduceras för barnen, så att barnen själva vet hur man använder materialet, och vad i rummet materialet finns att hämta. Att barn har tillgång till allt material när de arbetar med projekt är för mig delaktighet och inflytande. Att du får ta för dig fast du vet också hur du ska behandla materialet med en viss respekt. (Förskollärare 1)

I citatet ovan lyfter förskolläraren upp nackdelen med att inte ha materiel tillgängliga för barnen. Hon förklarar vidare i intervjun att det inte är alla barn som på eget initiativ ber vuxna om material, och att de barnen ofta tenderar att tappa intresset för arbetet då de inte har lätt tillgång till material som de kan använda för att utforska inom arbetsområdet. Att tillföra material utifrån barns intressen, och att materialet är tillgängligt för barn, är något som Förskollärare 1 lägger stor vikt på i arbetet med barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. Hens tankar om materialtillgänglighet kopplar vi till Björklids (2005) tankar, som menar att materialen i förskolan bör vara tillgängliga för barn, och att de bör bytas ut efter barnens intressen. Enligt Björklid är det materialen som förmedlar budskap till barnen om hur de förväntas agera. Den pedagogiska miljön ska utmana och stimulera barns lärande, samt ta fram lust hos barnet till att vilja utforska och upptäcka (Björklid 2005, s.38-39). De ovannämnda förskollärarna och Björklids tankar ger oss intryck av att material kan både ge utrymme för barn och begränsa barns inflytande och delaktighet i projektarbetet. Här vill vi våga påstå att det kan förekomma begränsningar i hur förskolor, som är drabbade av ekonomiska svårigheter, lyckas att tillföra tillräckligt material till barnen. Detta kan resultera i att barnen blir begränsade i deras utforskande. Björklids tankar om materialtillgänglighet i den pedagogiska miljön kan vi säga är i linje med Eriksson Bergströms (2013) tankar om hur förskolans fysiska miljö är avgörande för barns lärande, samspel och lek i förskolan. Enligt Eriksson Bergström är den fysiska miljön betydelsefull för vad barn gör och vad barn blir i rummet (Eriksson Bergström 2013, s.11).

5.1.3. Gruppkonstellation

Förskollärare 2 berättar att hen och kollegor i arbetet med barns inflytande och delaktighet i projektarbetet lägger ner mycket fokus och tid på gruppindelningen. Förskolläraren anser att ett sätt att arbeta ur ett demokratiskt perspektiv och utifrån likabehandlingsplanen är att sätta barngrupper som fungerar tillsammans med hänsyn till barnens personligheter och färdigheter, på sådant sätt att barnen samspekar med varandra, och där de lär tillsammans. Förskolläraren betonar att barngruppsstorleken också är avgörande för att alla barn ska kunna få utrymme att aktivt delta i arbetet, och att större grupper kan leda till att alla barn inte får komma till tals.

Ur ett demokratiskt perspektiv har vi vuxna satt ihop grupper som vi tror är bra arbetsgrupper. Då har vi tänkt på gruppens storlek så att alla barn får möjlighet att blomstra i projektarbetet, och också på barnens

egenskaper. De barn som är självständiga, och de som är försiktiga. Vi ser till så att det blir bra energi i gruppen där barn kan hjälpa varandra och utvecklas tillsammans. Det är viktigt att alla barnens egenskaper kommer fram i projektarbetet, så att det inte blir en tyst grupp där en vuxen spelar stor roll i vuxennorm, utan att lärandet sker livligt tillsammans bland barnen själva. (Förskollärare 2)

Utifrån det förskollärare 2 berättar kan vi konstatera att hon arbetar utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Vid ett flertal tillfällen under intervjun pratar förskolläraren om vikten av att ge barnen möjlighet att samarbeta, samspela och lära sig av varandra. Vygotskij (1999) skriver att i det sociokulturella perspektivet sker lärandet hos barn när barnet är i interaktion med andra, och att svåra uppgifter som barn inte klarar av på egen hand, kan de klara av i samarbete med en vuxen eller en mer erfaren kamrat. Avståndet mellan kunskapen barnet redan besitter och den nyutvecklade kunskapen kallar Vygotskij för den närmaste utvecklingszonen (Vygotskij 1999, s.330). Boyd och Bath (2017) är lite inne på samma tankespår när de hävdar att när barn är i samarbete blir de medvetna om varandras egenskaper och förmågor i förhållande till ämnet, och på så sätt lär de sig av varandra (Boyd & Bath 2017, s.196-197). Som tidigare nämnts pratar Förskollärare 2 också mycket om gruppstorlekens betydelse i projektarbetet i arbetet med barns inflytande och delaktighet. Där förskolläraren menar att för att alla barn ska kunna aktivt delta i projektarbetet är det viktigt att ha mindre grupper där alla får möjlighet att synas och medverka. Detta är någonting som Vodopivec (2012) också understryker i sin artikel där författaren hävdar att arbete i mindre grupper bidrar till att det enskilda barnets behov, intresse och frågor tas på allvar och blir tillgodosedda, som i sin tur bidrar till att barnets självförtroende stärks (Vodopivec 2012, s.9-10).

5.1.4. Språk

Det är förmiddag när vi kommer till avdelningarna för att observera. I ena förskolan kliver vi in på avdelningen där barnen sitter i en ring på en stor rund blå matta tillsammans med pedagogerna i deras samlingshörna (Förskola 1). I den andra förskolan vi observerade får vi komma in då projektarbetet är igång på avdelningen (Förskola 3).

På Förskola 1 arbetar de med ett projekt som heter Introduktion genom möten. Det handlar om att introducera miljö och material till barnen. Genom denna introduktion får barnen uppleva

material samt miljö som i sin tur leder till möten mellan barnen sinsemellan, och även mellan barnen och pedagogerna. Vi observerade att förskolläraren berättar för barnen om vilka projektaktiviteter som ska hållas och i vilka rum aktiviteterna hålls i. Därefter får barnen välja vilken aktivitet de vill göra genom att förskolläraren frågar ett barn i taget, medan förskolläraren skriver ner det barnet svarar på ett papper som är avritat med aktivitetshörnor. På pappret fyller förskolläraren i barnens namn i tillhörande aktivitetshörna utifrån vad barnet själv väljer. I varje aktivitet finns en pedagog tillsammans med barnen. Vi valde att observera aktiviteten som förskollärare 1 hade hand om. Dagens val blev följande:

Vattenrummet – Vattenlek: 5 barn.

Bygghörnan - Utforska och bygga med klossar: 4 barn.

Skapandehörnan - Måla med olika vattenfärger: 5 barn

I vattenrummet har förskolläraren plockat fram en stor balja och fyllt den med ljummet vatten samt förberett med massa olika föremål i olika former som barnen genast börjar lägga ner i vattnet. Alla fem barnen står runt baljan och undersöker fritt i vattnet med föremålen utefter deras intresse. Förskolläraren står bredvid baljan där lekandet pågår bland barnen, förskolläraren deltar aktivt i undersökandet av vattnet genom att använda sig av olika begrepp när hen kommunicerar med barnen. Ett av barnen leker med en kopp, fyller den med vatten tills den blir halvfull, för att sedan hälla ut vattnet, och börjar sedan att skratta. Två barn bredvid utforskar några föremål som flyter och är förundrade över att föremålen inte sjunker. Förskolläraren är hela tiden närvarande i alla barns görande, ser och sätter ord på det barnen utforskar, till barnen med koppen säger hon ”Jag ser att du gillar att ösa vatten med koppen”. Till barnen som utforskar flytande föremål kommer förskolläraren bredvid barnen med ytterligare föremål fast dessa sjunker och frågar barnen ”Nämen titta, vad händer nu? Ser ni att ert föremål flyter och mitt sjunker ner till botten? Vad spännande, eller hur? Varför sjunker min och inte eran, vad tror ni?”

I observationen uppmärksammade vi att samtalet mellan förskolläraren och barnen var en central del i aktiviteten, där förskolläraren var närvarande och nyfiken på barnens göranden

samtidigt som hen var med och utforskade vattenleken tillsammans med barnen. Vi såg att förskolläraren använde språket som verktyg, där hon ställde frågor till barnen som fick dem att reflektera och resonera kring det de utforskar. Detta för att föra barnens tänkande framåt. Säljö (2011) skriver om Vygotskijs tankar om språket, att enligt Vygotskij fungerar språket som en länk, där sociokulturella erfarenheter förmedlas. Vygotskij menar att språket är ett psykologiskt redskap som är betydelsefullt och att interaktionen mellan människor medieras genom språket (Säljö 2011, s.162-164). Även Smidt (2011) skriver om Vygotskijs tankar om språket som redskap och menar att genom språket blir människan delaktig i andras perspektiv eller tar del av andras erfarenheter (Smidt 2011, s.42). Williams (2006) tankar anknyter också till Vygotskij som menar att kommunikation mellan människor har en väsentlig betydelse i interaktionen. Det är genom samtalen som barnen interagerar sinsemellan och med förskolläraren, som kunskap delas och på så sätt skapas lärande (Williams 2006, s.47). Under observationen såg vi att förskolläraren hade stimulerande och utvecklande samtal med frågor som vi upplevde var utifrån barnens intresse och behov, och som gav barnen utrymme till att stöttas i leken samtidigt som de utmanades i utforskandet. Ett arbetssätt som vi tror stämmer bra med vad författarna ovan förespråkar.

På förskola 3 observerade vi en förskollärare som höll i ett projektarbete som heter Förutsättningar för liv. Bakgrunden till projektarbetet var att barnen fick i sommaruppgift att ta med sig fröer efter sommarlovet. Tanken var att barnen skulle plantera fröna och se hur processen från frö till växt skulle gå till. Vi observerade en förskollärare med en grupp på sex barn. Barnen fick i uppgift av förskolläraren att undersöka växter genom att rita av och mäta växter som har kommit av de fröer de hade planterat.

Barnen har tidigare planterat tre olika fröer och kärnor: Pumpafrön, solrosfrön och avokadokärnor i plastkoppar tillsammans med jord och vatten.

På avdelningen där aktiviteten pågår ser vi att förskolläraren har förberett olika material och verktyg såsom linjal, pennor i olika färger och även ställt fram växterna mitt på borden. Vi ser att allt är tillgängligt för barnen och att alla sex barn sitter vid bordet och är upptagna med att rita det de ser av fröerna, som nu har vuxit och blivit till växter. Förskolläraren sitter vid bordet där barnen ritade och ber sedan barnen

att mäta växterna. Förskolläraren finns med i rummet som en medforskare och har med sig papper och penna där hen skriver ner allt som barnen säger. Barnen använder sig av linjal och även av sina fingrar för att mäta växterna. Under tiden ställer förskolläraren frågor om skillnaden mellan växternas längd genom att använda sig av olika måttbegrepp såsom ”Kan du se hur lång avokadoväxten är jämfört med pumpaväxten?” Barnen mäter och jämför växterna och svarar sedan på förskollärarens frågor.

Förskolläraren stimulerade och utmanade barnen med sina frågor. Utifrån frågorna förskolläraren ställde till barnen kunde vi konstatera att alla barn var motiverade, och blev på så sätt inkluderade i projektarbetet. Frågorna fick barnen att bli nyfikna på att undersöka växternas olikheter, även mellan barnen samtalandes det flitigt om deras tankar och på så sätt blev alla barn delaktiga i projektarbetet. Förskollärarens arbetssätt och barnens motivation till arbetet kopplar vi till det Maynard & Chicken (2010) skriver att i arbetet med projekt ska pedagogen inte ses som kunnig utan snarare som en medforskare, där fokuset ska läggas på barnens intressen, idéer och lärande. Författarna betonar att förskollärarens stöd är avgörande för hur barn utforskar i projektarbetet (Maynard & Chicken 2010, s.37). Förskollärarens arbetssätt där hon ställer stöttande frågor till barnen för att stimulera barnens tänkande, kopplar vi även till det Säljö (2011) skriver om förskolpedagogers arbetssätt. Att pedagogerna ska vara aktiva i sin roll, stötta barn med frågor som stimulerar dem till utforskande, och att pedagogernas stöd är betydelsefullt för barns utveckling i den närmaste utvecklingszonen. Det är genom pedagogens arbetssätt som barn stegvis erövrar de förväntade kunskaperna (Säljö 2011, s.166-167). Dessa ovannämnda författares tankar kan vi säga är i enlighet med det Westlund (2011) har kommit fram till gällande hur förskolpedagogerna i sin studie arbetar med barns inflytande. Hon menar att samtala med barn är något som förskolepedagogerna lade stor vikt på i sitt arbete och att det är genom samtalen som barnens tankar, idéer och åsikter kommer fram. Genom samtalen kan pedagogerna komma åt barnens tankar, intressen, och utifrån dessa planera verksamheten (Westlund 2011, s.71 & 75).

5.2. Maktrelation

Samtliga förskollärare hade snarlika tankesätt och arbetssätt gällande barnens påverkan i val och genomförande av projektarbeten. Förskollärarna berättar att barnen inte har något

inflytande i valet och planeringen av projektarbete i början av terminen, utan att det är pedagogerna själva som bestämmer vad de vill introducera för barnen. Förskollärare 3 berättar däremot att hen och kollegorna gör tvärtom. Innan sommarlovet börjar så brukar de ge barnen en sommaruppgift att ta med sig ett föremål till förskolan som de har hittat under sommaren. Det ska vara något som de upplever som intressant. Utifrån dessa sommaruppgifter som barnen tar med sig skapar pedagogerna ett projekt. När de väljer projektet de ska arbeta med är målsättningen att välja ett område där det finns möjligheter för barnen att undersöka på olika sätt och med olika ”glasögon”, och på så vis komma fram till olika svar. Detta gör att barnen blir delaktiga i arbetet men samtidigt är det förskollärarna som väljer och bestämmer uppgiften som barnen ska arbeta med.

Barnen är enbart delaktiga i sommaruppgiften, men är inte delaktiga i valet av uppgiftens område, då är det vi pedagoger som väljer den... När barnen kommer tillbaka i början av terminen med sommaruppgiften så är det barnen som styr och vi vuxna som är medlyssnare. Då är det bara barnen som äger uppgiften, vi vet ingenting om deras föremål. (Förskollärare 3)

Vi upplevde under intervjun med förskolläraren 3 att hen och kollegorna i sitt arbetssätt växlar mellan olika roller, där de i vissa situationer tar på sig makten och planerar projektarbetet, och i andra situationer låter barnen ha makten så att det får påverka och ta del av arbetet. Till exempel i situationen med sommaruppgiften skapar pedagogerna möjligheter för barnen att kunna vara med och påverka en del av projektarbetet. Vi uppmärksammade också under intervjun att förskollärare 3 och kollegorna begränsar barnens möjlighet att kunna påverka projektarbetet i sin helhet, då barnen inte får välja vilket projekt de ska arbeta med. De möjligheter förskollärarna skapar och de begränsningarna de ger barnen utifrån sin makt, får oss att tänka på det Markström (2005) skriver om Foucaults perspektiv på maktrelation, som menar att makt kan både ge och hindra friheten mellan människor, och att makt spelar en viktig roll i interaktioner mellan människor, och utifrån makt sker förändringar i samhället (Markström 2005, s.29-30).

I Westlunds (2011) studie har det kommit fram att det oftast är pedagogerna i förskolan som bestämmer, fastställer regler och principer, och att barnen får välja inom givna ramar (Westlund 2011, s.77). Det Westlund skriver kunde vi uppmärksamma under intervjuerna, att majoriteten

av de intervjuade förskollärarna inte ger samma möjligheter för barnen i val av projekt, utan snarare är det förskollärarna själva som väljer projektet de ska arbeta med. Förskollärarna hade samma åsikter om val av projekt, där de betonar att detta är deras ansvarsområde. Vi tolkar förskollärarnas arbetssätt och tankar som präglade av den diskurs som sedan länge råder i förskolans verksamhet. Att det är vuxna som har makten i förskolan, som styr, tilldelar, väljer och bestämmer det barn ska lära sig. Markström (2005) skriver om Foucaults tankar om diskurser i förskolan, och menar att förskolan är en institution som utmärks av dominerande diskurser som inte utmanas. Det är diskurserna som styr tankesätt, synsätt och det som sägs i förskolan (Markström 2005, s.31-32). Vi vill här tillägga att Förskolläraren 3 och kollegorna gör tvärtom, där de vågar utmana de gamla diskurserna och smidigt använda sig av sin makt för att förändra sina arbetssätt från att inte ge barn inflytande och delaktighet till att ge dem. Förskollärarnas arbetssätt tolkar vi som att de arbetar utifrån en ny diskurs. En delaktighetsdiskurs som vi tror är i linje med det Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) hävdar att barnkonventionen och förskolans läroplan förespråkar att förskolan ska arbeta ifrån. Att barn ska respekteras av den vuxne, de ska få rätt att uttrycka sina åsikter och tankar, få möjligheter av att påverka sin vardag och delta i olika beslutsfattande samt förstå och agera efter demokratiska värderingar (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s.72).

Förskollärare 4 betonar att det är viktigt att som pedagog förhålla sig till ett arbetssätt som disciplinerar barn så att alla barn ska känna sig inkluderade och delaktiga:

Vi pedagoger har ju makten som vi måste vara ödmjuka med. Och när man pratar om barns delaktighet i projektarbetet så är det viktigt att barn har en känsla av att de är delaktiga, och det där beror ju på vilken pedagog man vågar vara. Vad vi än arbetar med så behöver vi förhålla oss till en dagsrytm och till vilka som inte har fått vara med. Alla kan inte göra samma sak samtidigt, man måste vänta på sin tur, och då gäller det att vara tydligt med barnen och tala om för dem varför de inte får vara med just den stunden, så att de förstår. (Förskollärare 4)

Utifrån förskollärare 4:s yttrande kan vi säga att hen är medveten om sin maktposition men ändå väljer att osynliggöra den. Förskolläraren använder sig istället av strategier, såsom disciplin för att skapa en känsla av delaktighet hos barnen i projektarbetet. Detta förhållningssätt anser vi är i linje med det Palla (2011) skriver om Foucaults tankar om makt, som menar att

disciplin är en svag maktutövning, och är en relativt ny metod som kom och ersatte brutala maktritualer, och som har fått en positiv inverkan på människor. För att disciplinera människor använder man sig av strategier istället för maktmissbruk (Palla 2011, s.53). Enligt Foucault använder sig pedagogerna av den disciplinära makten för att övervaka barnen i förskolan och genom denna makt normaliseras barnens beteenden (Palla 2011, s.54-56). Foucaults tankar kopplar vi till förskollärare 4:s förhållningssätt gentemot barnen. Då förskolläraren är närvarande i projektarbetet, har en blick på barnen, och reagerar på hur barnen beter sig gentemot varandra, detta gör förskolläraren för att normalisera barnens beteende och utjämna delaktigheten i barngruppen. Man kan säga att förskolläraren har skapat tydliga disciplinära regler som möjliggör att alla barn får inflytande och blir delaktiga. På så sätt ifrågasätts inte förskollärarens auktoritet av barnen, och även maktbalansen mellan dem blir jämlik. Dolk (2013) förtydligar i sin bok där hon ser delaktighet som ett relationellt begrepp som är förknippat med makt, och menar att delaktighet reglerar maktbalansen mellan vuxna och barn. Enligt Dolk, för att barn ska känna sig delaktiga så krävs den vuxnes roll, för att förändringar ska ske. Delaktighet är huvudpunkten i maktrelationer, den berör auktoriteten mellan vuxna och barn (Dolk 2013, s.180).

Här vill vi ta möjligheten och problematisera förskolläraren 4:s arbetssätt. Vi menar att om förskollärare 4 inte skulle vara medveten om sin maktposition och missbrukar den gentemot barnen så hade det kunnat resultera i negativa reaktioner hos barnen. Palla (2011) skriver att enligt Foucault är makt inte något man ska skaffa, utan den ska tillämpas i praktiken och i relationer. Maktrelationer menar han inverkar på människor på olika sätt, till exempel förskolebarn reagerar på olika sätt när pedagoger styr dem - från tyst acceptans till uppror och motstånd. Makten kan därför ha en negativ inverkan, men genom makten kan också barns utveckling och lärande ske (Palla 2011, s.52).

6. Sammanfattning

Vårt syfte med studien var att undersöka förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt kring barns inflytande och delaktighet i projektarbeten. Fokuset har varit på maktrelationen mellan förskollärare och barn. Vi har undersökt detta genom ett vuxenperspektiv där vi har intervjuat fyra förskollärare, och två av dessa förskollärare observerade vi även i deras respektive avdelningar. Våra frågeställningar var: ”Hur förhåller sig förskollärarna till arbetet med barns inflytande och delaktighet i projektarbetet?” och ”Hur ser maktrelationen ut mellan förskollärarna och barnen i projektarbetet?”.

I transkriberingarna av observationerna och intervjuerna fann vi mönster i förskollärarnas tanke- och arbetssätt som vi valde att analysera. Det visade sig att förskollärarna i praktiken lade ner fokus på olika saker i sina arbeten med barns inflytande och delaktighet i projektarbetet, men att de ändå delade samma synsätt vad gäller vilka aspekter som påverkar arbetet med barns inflytande och delaktighet. Vi har i analysen skapat kategorier utifrån olika aspekter som vi har förstått att förskollärarnas har fokus på i sina arbeten med barns inflytande och delaktighet. Aspekterna *lyhördhet*, *miljö*, *gruppkonstellation* och *språk* kopplar vi till frågeställningen ”Hur förhåller sig förskollärarna till arbetet med barns inflytande och delaktighet i projektarbetet?”.

Det vi kan se i vår analys är att förskollärarna lägger stor vikt på lyhördhet som verktyg i sina arbeten. Genom att vara den lyhörda förskolläraren får de reda på mycket hos barnen som de kan använda i sin planering och genomförande av projektarbetet. Vi kan också se i vår analys att miljön används som en strategi för att främja barns lust till utforskandet. Miljön blir därmed en tredje pedagog där material erbjuds på barns nivå och efter barns intressen, vilket möjliggör barns delaktighet och inflytande i projektarbetet. Vi fann även i analysen att språket har en betydande roll i förskollärarnas främjande av barns inflytande och delaktighet i projektarbetet. Språket fungerar som en länk i vilket förskollärarna, barnen och miljön interagerar. Förskollärarna använder sig av språket som ett verktyg för att få barnen att reflektera och resonera kring det de utforskar i projektarbetet, och på så sätt gör förskollärarna barnen delaktiga i arbetet. Även gruppkonstellationen har en betydande roll i förskollärarnas arbete. Hur förskollärarna formar barngruppen utifrån barnens förmågor och antalet barn i gruppen är avgörande för hur pass delaktiga barnen blir i projektarbetet.

Maktrelationen knyter vi till den andra frågeställningen ”Hur ser maktrelationen ut mellan förskollärarna och barnen i projektarbetet?”. I analysen konstaterar vi att de flesta av förskollärarna vi intervjuade fortfarande arbetade utifrån de gamla diskurserna som råder i förskolans verksamhet, där den vuxne är den som har makten, som väljer och bestämmer det barnen ska lära sig. Att när förskollärarna väljer projektet de ska arbeta med gör de ett medvetet val som de tror gynnar barnens utveckling, där de utgår från barnperspektivet istället från barnens perspektiv. Barnen däremot är välkomna att vara delaktiga i genomförandet av projektarbetet, samt bidra med idéer och tankar som vidare påverkar processen av arbetet. Vi kunde också finna i vår analys att en del förskollärare kunde anförtro sin makt till barnen. De vågar utmana gamla diskurserna om de vuxne har makten, där de skapar utrymme för barnen så de får inflytande och blir delaktiga i val och planering av projektarbetet.

Slutligen kan vi säga att utifrån de olika förskollärarnas resonemang kring arbetet med barns delaktighet och inflytande, är lyhördhet det mest centrala förhållningssättet i förskollärarnas arbete med projektarbete. De intervjuade förskollärarna resonerade alla på liknande sätt. I alla aspekter de lyfter upp som avgörande för barns inflytande och delaktighet, är förskollärarens lyhördhet det som betonas mest. Förskollärarnas medvetenhet om lyhördhet som en viktig del i arbetet med barns inflytande och delaktighet, tror vi beror på deras demokratiska syn, som läroplanen förespråkar. Att förskolläraren ska ”främja barnens förmåga att vara delaktiga och utöva inflytande över sin utbildning”, och ”respektera varje barns rätt att uttrycka sina åsikter med olika uttrycksformer samt säkerställa att barnens uppfattningar och åsikter tas tillvara och kommer till uttryck i utbildningen” (Lpfö98, 2018, s.16).

7. Slutdiskussion

Här nedan presenteras de slutsatser vi har kommit fram till i studien. När vi blickar tillbaka över forskningsprocessen, kan vi utifrån analys och studiens resultat dra några slutsatser om vad man som förskollärare bör ha insikt om när det gäller barns inflytande och delaktighet i projektarbete. För att som förskollärare främja barns inflytande och delaktighet i projektarbetet så krävs det lyhördhet och skicklighet hos förskolläraren. Det krävs olika strategier hos förskolläraren för att underhålla barnens intresse för arbetet och inkludera dem i detta. Det krävs även en medvetenhet hos förskolläraren vad gäller hur hen använder sig av sin makt och när det anses lämpligt att delge makten till barnen att påverka projektarbetet.

Det kan också finnas fördelar och nackdelar i arbetet med barns inflytande och delaktighet i förskolan. Fördelarna kan vara att barn blir medvetna om sina egna förmågor. Deras självkänsla stärks när de får vara med i demokratiska förhandlingar som kan bli betydelsefulla i deras fortsatta liv. I dessa demokratiska förhandlingar lär de sig ibland att stå tillbaka, och ibland få sina röster hörda, om turtagning. De lär sig att framföra sina egna tankar och att lyssna på andras tankar, om tolerans för olikheter. Nackdelen tror vi kan vara att en del förskollärare kan uppleva att arbetet med barns inflytande och delaktighet är krävande, och därför välja att avstå från arbetet. När barns inflytande och delaktighet inte synliggörs i förskolan kan det resultera i att barn inte har någon insikt om vilken påverkan de har i förskolan.

Avslutningsvis kan vi säga att vi under intervjuerna och observationerna kunde se sammanhang när det gäller förskollärarnas förhållningssätt, miljön, materialets tillgänglighet, gruppstorleken och gruppkonstellationen som förskollärarna betonade under intervjuerna. De slutsatser vi kunde dra är att arbetet med barns inflytande och delaktighet helt enkelt handlar om att som förskollärare i sitt arbete ständigt reflektera över barn, rum och material, hur dessa samspelar med varandra, och utifrån det erbjuda lärandesituationer

7.1. Förslag till vidare forskning

I vår studie använde vi oss av intervjuer och observationer som metod och fick därför en inblick i förskollärarnas uppfattningar, resonemang, tankar, och hur miljön och gruppindelningen är betydelsefulla för barns inflytande och delaktighet i projektarbetet. Som förslag till vidare forskning hade det varit intressant att använda andra undersökningsmetoder, såsom

videoinspelning. Det skulle definitivt kräva mer tid till undersökandet, men samtidigt ge möjlighet att blicka tillbaka flera gånger på det man har observerat som sedan ger vidare utrymme för en givande analys. Det hade även varit intressant med en studie där barns inflytande och delaktighet i projektarbetet undersöks genom observation och intervjuer, och på så sätt få ta del av barns perspektiv, och undersöka hur barn upplever delaktighet och inflytande i projektarbeten.

8. Referenslista

Arnér, E. (2006). *Barns inflytande i förskolan - problem eller möjlighet för de vuxna?: en studie av ett utvecklingsarbete och dess betydelse för att förändra pedagogers förhållningssätt till barns initiativ*. Licentiatavhandling. Örebro: Universitet. Pedagogiska institutionen.

Barnombudsmannen. (2005). *Barnets bästa - Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgäng*: 31. Stockholm: Barnombudsmannen & Fritzes.

Bell, J. (2016). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Forskning i fokus, nr. 25: 38-39.

Tillgänglig: <file:///Users/andrew/Downloads/L%C3%A4rande-och-fysisk-milj%C3%B6.pdf> (Hämtad: 2019-03-10)

Boyd, D. & Bath, C. (2017). Capturing Student Perspectives Through a 'Reggio' Len. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. Vol. 29, No. 2, pp. 192-200. Tillgänglig: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1146188.pdf> (Hämtad:2019-03-10)

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.

Eriksson Bergström, S. (2013). *Rum, barn och pedagoger-Om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiska miljö*. Doktorsavhandling. Umeå universitet. Pedagogiska institutionen.

Johansson, E. (2003). *Att närma sig barns perspektiv - Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2003. Göteborgs Universitet. Årg 8 nr 1-2 ISSN 1401-6788: s 42-57. Tillgänglighet:

https://www.researchgate.net/profile/Eva_Johansson6/publication/237103130_Att_narma_sig_barns_perspektiv_Forskares_och_pedagogers_moten_med_barns_perspektiv/links/0f31753acd9555fee000000.pdf (Hämtad:2019-03-10)

Lpfö98. (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. [Ny, rev. Uppl.] Stockholm: Skolverket.

Markström, A.-M. (2005). *Förskolan som normaliseringspraktik – en etnografisk studie*. Avhandling. Linköpings Universitet.

Maynard, T. & Chicken, S. (2010). Through a different lens: exploring Reggio Emilia in a Welsh context. *Early Years*, vol. 30, no. 1, pp. 29-39. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09575140903443000?scroll=top&needAccess=true> (Hämtad:2019-03-10)

Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Avhandling. Malmö: Lunds universitet.

Patel, R & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (2003). *Delaktighet som värdering och pedagogik*. Pedagogisk Forskning i Sverige. Göteborgs Universitet. Årg 8 nr 1–2: s 70–84.

Tillgänglighet:

file:///Users/andrew/Downloads/Delaktighet_som_vardering_och_pedagogik.pdf

(Hämtad:2019-03-10)

Smidt, S. (2011). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Säljö, R. (2011). “L. S. Vygotskij - forskare, pedagog och visionär”. I: Forssell. (red). 7. uppl. *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vodopivec, L. (2012). The reggio emilia concept of different perspective on preschool, Education in kindergardens. *Euromentor Journal*, vol. 3, no. 2, pp. 1. Tillgänglig:

http://euromentor.ucdc.ro/en/2012/vol3n22012/en/1_the-reggio-emilia-concept-or-different.pdf (Hämtad:2019-03-10)

Vygotskij, S Lev. (1999): *Tänkande och språk*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande. En demokratididaktisk studie*. Licentiatuppsats, Malmö Studies in Educational Sciences. Malmö: Högskola. Lärarutbildningen.

Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra: samlärande i praktiken*. Stockholm. Liber.

9. Bilagor

9.1. Bilaga 1

Hej!

Vi är studenter på förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare. Studien vill vi undersöka hur förskollärare upplever och uppfattar barns delaktighet och inflytande kring projektarbete i förskolan.

För att samla in material till studien skulle vi vilja intervjua dig som förskollärare för att ta del av den kunskap du har inom området och observera ert förhållningssätt kring ert aktuella projektarbete. Intervjun kommer att ta ungefär 30 minuter och ha formen av ett samtal med öppna frågor. Intervjufrågorna kommer vi att skicka över till dig innan intervjutillfället. Valet av plats och tid bestämmer du. Vi önskar att få spela in samtalet med dig och hoppas att det är ok för dig. Det inspelade materialet kommer att förvaras på ett säkert sätt så att ingen obehörig har tillgång till materialet. När det gäller sekretess kommer du som person, förskolans namn eller eventuella medverkande i intervjun inte att nämnas då undersökningen är anonym. Du kan när som helst avbryta intervjun eller inspelningen om du så skulle önska. Då denna studie som görs är examinerande så kommer vår handledare att ta del av undersöknings materialet. Vill även tillägga att materialet inte kommer att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Kontakta gärna oss för ytterligare information!

Med vänliga hälsningar,

Catherine Nanono och Juanita Klingberg

9.2. Bilaga 2

Intervjuguide

Presentation

- Vilken åldersgrupp arbetar du med nu?

- Hur stor barngrupp är det på din avdelning?

- Hur många års erfarenhet har du inom yrket som förskollärare?

1. Vad är barns delaktighet och barns inflytande för dig?
2. Hur skapar ni pedagoger på er avdelning en lärandemiljö i förhållande till barns delaktighet och inflytande?
3. Hur ser du som förskollärare på barns möjlighet till delaktighet och inflytande i temaarbetet, deltar alla barn aktivt?
4. Beskriv hur ett projektarbete planeras och förbereds på er förskola?
5. Vad har ni för syfte och mål med projektarbete?
- Vad är projektarbetets viktigaste roll?
6. Hur ser du på barns delaktighet respektive inflytande i projektarbete?
7. Vad ser du/ni som pedagoger i er avdelning för lärande i barnens delaktighet och inflytande i projektarbete? Ge exempel.
8. När har barnen möjlighet till inflytande i projektarbetet och när har de inte det?
- Hur är barnen delaktiga i projektarbetet?
9. Hur arbetar du praktiskt med barns inflytande och delaktighet i projektarbeten?
10. Hur ser du på din förskolläraryrroll när det gäller att stödja och utmana barns delaktighet och inflytande?
11. Vilka fördelar och/eller nackdelar kan du se med att låta barnen vara delaktiga/inflytande i projektarbete.

9.3. Bilaga 3

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag/vi **samtycker** till att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn:

Vårdnadshavares namnunderskrift/er.....

Formuläret återlämnas till [**ange vem de ska lämna formuläret till**] senast den **xxx**. Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.